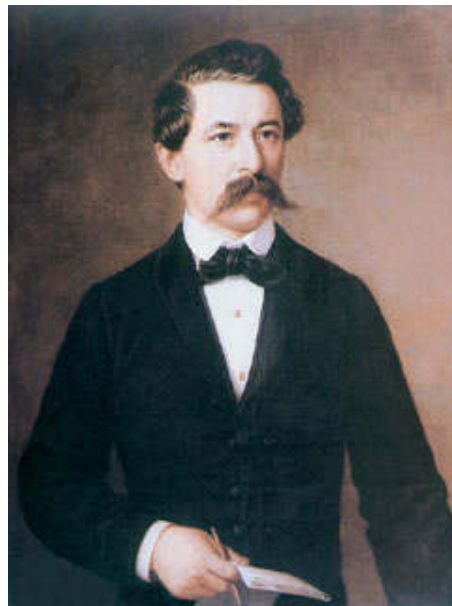


**ARANY JÁNOS „KOSZORÚS” ZENÉSZBARÁTJA,
BARTALUS ISTVÁN**

A XIX. századi magyar zenetudomány története, Arany János emberi és művészi kisugárzásával hozza kapcsolatba, hogy Bartalus István (1821-1899), az 1840-es 1850-es évek ígéretes tehetségű erdélyi születésű muzsikusa, Arany János szépirodalmi lapjainak munkatársaként vált a kor magyar zenetudományának legkiválóbb képviselőjévé.¹



Arany János

Arany János és Bartalus István kapcsolata 1851 márciusában kezdődött. Bartalus István 30 éves ekkor, s kolozsvári jogi és zenei tanulmányok, majd a Wesselényi-családnál eltöltött házitanítói évek után, ismert és népszerű zongoraművészként egy alkalommal Nagykőrösön adott hangversenyt.² A koncertet követő díszvacsorán Arany János volt a „hangversenyzőművész” asztalszomszédja, s az első beszélgetés mindkettőjük számára évtizedekre szóló barátság és szövetség kezdetét jelentette. Arany, aki gyermekkora óta

¹ A tanulmány az 1992. április 13-15. között Békéscsabán és Nagyszalontán tartott „Arany János emlékezete” című konferencián hangzott el a Magyar Irodalomtörténeti Társaság tudományos rendezvényén, és megjelent az *Irodalomismeret* c. folyóirat 1992. május, III. évf., 1. számában (43-46.). Jelen írás az „Egy „zenebölcs” Arany lapjainál: Bartalus István” c. előadás újra szerkesztett változata.

² Megismerkedésük és kapcsolatuk történetét lásd: BARTALUS István: *Emlékezés Arany Jánosra*, Pesti Napló, 1893. máj. 14., 137. sz. (Kovács Sándor Iván szíves közlése.) – Ahol ezt külön nem jelöljük, Bartalus István életének fő eseményeit SZ. FARKAS Márta: *A múlt magyar tudósai* sorozatban megjelent *Bartalus István*, Bp., 1976. c. kismonográfiájából idézzük.

különös fogékonysággal itta magába környezetének zenei hagyományát, önképzéssel sajátította el a zongora- és gitárjáték alapjait, szívesen énekelt, Bartalusban ösztönösen megérezte a magáéval rokon kérdésekkel vívódó, hasonló célokért küzdő pályatárs rokonszenvét.



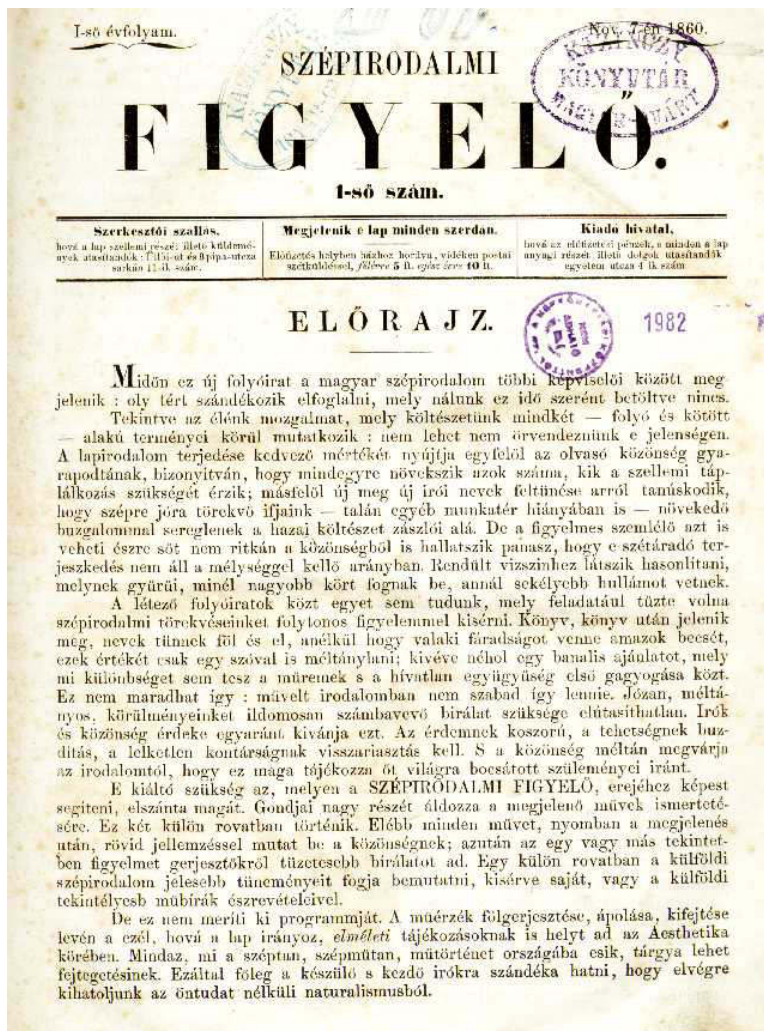
Bartalus István

A nagykőrösi találkozás után, Bartalus még 1851-ben Pestre költözött, 1852-től Gönczy Pál nevelőintézetének tanára lett, majd az évtized végén, egyre sűrűbben jelentek meg zenei írásai a Szépirodalmi Közlöny, a Budapesti Hírlap, a Vasárnapi Újság és más lapok hasábjain.

1860-ban, Arany János lapalapítási tervével párhuzamosan, a fővárosi zenei élet jeles publicistái is önálló sajtóorgánum megteremtésén fáradoztak. Az első magyar zenei szaklap, az id. Ábrányi Kornél vezetésével megjelenő Zenészet Lapok és Arany János Szépirodalmi Figyelője, 1860 őszén csaknem egyszerre indult el, s a vállalt művészi célkitűzések rokonságát mi sem jelzi jobban, mint hogy a két lap munkatársai között egyaránt megtaláljuk a polihisztor Brassai Sámuel és a szépírói tehetséget is eláruló Bartalus Istvánt.

Az önkényuralom szorításából lassan magához térő magyar szellemi életnek minden avatott munkására szükség volt most, hogy a különböző művészeti ágakban jelentkező hasonló gondokra megoldást találjanak. A zenében is, irodalomban is hiányzik a szakszerű műbíráló, akadálytalanul terjednek az igénytelen, dilettáns fércművek. Nincs magas színvonalú ismeretterjesztés, meg kell teremteni a művészetelméleti kérdések tisztázásának hivatott szakmai fórumait. A műértő közönség csak egy szűk elitre korlátozódik, s mindkét művészeti ág előtt ott lebeg a magasrendű cél: az európai rangú magyar műzene, illetve a nemzeti szépirodalom megteremtésének távlati feladata.

A Szépirodalmi Figyelő első számában³ Arany szerkesztői programcikke (*Előrajz*), világosan körvonalazza a célhoz vezető gyakorlati feladatokat. A szépirodalmi művek és bírálatok közlése, a fontosabb hazai és külföldi irodalmi jelenségek méltatása, valamint az irodalmat ápoló intézmények (Kisfaludy Társaság) működésének ismertetése mellett, teret kívánnak szentelni a társművészetek gondjainak is. Ezért a lap – hangoztatja Arany – „*Céljaira, hamikor szükségesnek látja, a képző és hangzó művészetek segélyét is igénybe veszi.*”⁴



Az első évfolyamban még meglehetősen ritkán, elsősorban az alkalmi zenei híranyag összeállításánál sejtjük az Arany szerkesztői munkáját támogató Bartalus jelenlétét. A zenei újdonságok, pályázatok szórványos hírei mellett, jellegzetesek azok a szerkesztői megnyilatkozások, melyek a szöveggel

³ A Zenészet Lapok első száma 1860. október 3-án, a Szépirodalmi Figyelőé 1860. november 7-én jelent meg első alkalommal.

⁴ ARANY J. *Összes művei*, szerk. KERESZTÚRY Dezső, XI, Prózai művek 2. 1860-1882, kiad. NÉMETH G. Béla, Bp., 1968, 16.

megjelenő kottás kiadványok magyartalanságait, stiláris hibáit róják fel. Különösen fájdalmas ez akkor, ha széles körben használt kiadványról van szó, mint pl. az erdélyi református énekeskönyv „*sajnálatosan félszeg*” legutolsó összeállítása esetében.

„*Soha meg nem bocsájtható az illető gyülekezetek- és egyházi hatóságoknak, hogy az énekek készítésekor jobb költőinket nem szólították fel közreműködésre*” – hangzik a névtelen glosszaíró véleménye.⁵ A bírálat mögött kimondatlanul is ott a Bartalusra, Aranyra egyaránt jellemző meggyőződés: a népénekeskönyv a zenei és irodalmi ízlés együttes pallérozásának lehetséges eszköze; magas színvonala mindkét művészeti ág képviselőinek közös ügye.



Ábrányi Kornél, Mosonyi Mihály, Bartalus István ([Vasárnapi Újság 1854-1860](#))

A Szépirodalmi Figyelőben közölt első jelentős Bartalus-sorozat, egy folytatásokban megjelenő humoros elbeszélés, mely a lap második évfolyamában *Egy zenebölcs életéből* címmel jelent meg.⁶ Az írás főhőse Hőfoki, a zenemester, aki a nyugatos műveltségű, európai mintákon nevelkedett hazai muzsikusréteget képviseli. Ennek a típusnak a korabeli magyar társadalom zenei műveletlenségével vívott küzdelmeit Bartalus is napról-napra átélhette. Hőfokit mégsem tragikus hőssé formálja, hanem bölcs öniróniával komikussá, akinek a vígoperai zenemesterek jellegzetes különcségeire épülő konfliktusai

⁵ Szépirodalmi Figyelő, 1860/61, I. 11. sz.

⁶ Uo. 1861/62, I. 6-11. sz.

mulatságos helyzetekben mutatják be a magyar nóták, népies műdalok szintjén megrekedt dilettáns zenekedvelők hazai panoptikumát.

A változtatás igénye, s időközben az 1860-as évek romantikus magyar műzenéjének első jelentős sikerei, 1861-ben a Nemzeti Színház színpadán bemutatott *Bánk bán* zenedráma – Erkel főműve –, és Mosonyi Mihály *Szép Ilonkáj*-ja, arra készítették Aranyt, hogy második irodalmi folyóiratában, a Koszoróban, már önálló rovatot nyisson a zene számára. Zenei főmunkatársa ezúttal is Bartalus, aki megnövekedett szerepkörrel, változatos műfajokban mutatkozik be a lap olvasóinak. Ő írja a fővárosi hangversenyek és operaelőadások kritikáit, ő ismerteti a zeneműkiadó cégek kottaújdonságait. A nemzeti eposz kérdésével foglalkozó Arany felkérésére – a magyar zenetörténet-írás történetében először – nagyszabású összefoglalást ír a trubadúrok és zsonglőrök középkori művészetéről,⁷ de ha kell, zenei híreket válogat, vagy újabb zenei tárgyú elbeszélést ír.⁸

A Bartalus írásaiból kirajzolódó „zenebölcös” vonásai az európai távlatokban gondolkodó, több nyelven olvasó, a zenetudományi szakágazatokat magas szinten művelő tudós és nevelő eszményi portréját vetítik elénk. Cikkeinek elvi megnyilatkozásai – Kodály Zoltán múlt századi előfutáraként – egy alulról építkező, széles társadalmi alapozású zenei magas műveltség megteremtését tűzik ki célul. Ezért hangsúlyozza Bartalus újra és újra az *anyanyelven oktató* zenetanítók szerepének fontosságát. Társadalmi szerepük növelésével, a dilettantizmusnak tápot adó önképzés visszاسzorításával, olyan zeneoktatási modellt vázol fel, mely a zenei ABC-t megtanító elemi iskoláktól az országos hatókörűvé kiépítendő Nemzeti Zenedéig, a *fokozatosság elvére épülő* egységes rendszerben képzelel el a zenei nevelés gondjainak hazai távlati megoldását.

Bartalus helyesen látja, hogy figyelni kell a zenei pályára nem kerülő, de a muzsika szépségei iránt már fogékonyra tett közepes tehetségű növendékekre, hiszen ők alkotják majd a *zeneértő közönség* derékhadát. Igényeik kielégítésére, a széles körben divatossá váló polgári házi muzsikálás és az éledő dalárdamozgalom fellendítésére azonban *hazai háttériparra*, zeneműkiadókra és kereskedőkre, magyar hangszer gyárosokra van szükség. A Rózsavölgyi zeneműkiadó-cég, vagy Beregszászy Lajos zongora gyáros tevékenységének bátorító dicsérete Bartalus írásainak olyan visszatérő motívuma, mely átfogó zenepolitikai koncepciójának sokatmondó bizonyítéka.

⁷ *A troubadourok és jongleurök*, Koszorú, 1863, II, 10-12. sz.

⁸ *A művészet pongyolában. Egy zeneüldözöttje vallomásai után*, Koszorú, 1865, I. 23-26. sz.



Beregszászy Lajos ([Vasárnapi Újság 1854-1860](#))

De milyen legyen a Bartalus szerint még csak gyermekkorát élő magyar zene járható útja, elfogadható európai mintája? A konzervatív romantika, Mendelssohn és Schumann művészete, vagy az újromantikusoké, Berliozé és Liszté? Operaszerzőink Verdi nevét tűzzék-e lobogójukra, vagy Wagnerét? Meddig szabad a nyugati zenei stílusokat átvennünk, és mikor kezdődik az a pillanat, amikor a magunk eredeti nemzeti színeiben önállóvá kell válnunk? Hogyan viszonyuljunk a magyar népzene és a régi magyar műzenei hagyomány átmenthető értékeihez? – Ezek azok a kérdések, melyek újra és újra állásfoglalásra készítették az egykorú magyar zenei élet referensét.

NEMZETI SZÍNHÁZ.
 Pécsi, kedden, július 28-an, 1863. bérletszűnet.

IX-DIK RENDKIVÜLI ELŐADÁSUL:

WAGNER RICHARD III
HANGVERSENYE
 2 szakaszban.

Stéger Ferencz urnak,

A tetemesen megerősített zenekari **WAGNER RICHARD** ur vezértendi.

Minden e hangversenyben előadandó zenemű **Wagner Richard** ur szerzeménye.

Első szakasz.

1. **Előjáték** „Nothbarni mesterdalmok” című dalból.
2. a) „Eisa bensőigete a szőlőszőlő” / „Lohengrin” című dalból; b) „Ortrud meggyalulása” / „Lohengrin” című dalból; c) „Faust nyitány” / „Faust nyitány” című dalból.
3. **Egy „Faust nyitány”** — Az isten a ki szűzben itt lakik. — Saját valóság megmutatása. Ki minden erőnön uralkodik. — A kiválasztott által hatóva csak. Ezért nekem a lét teher lett. — Ohajtott a halál, gyűlölt az élet.
4. **„Menyegzői zene”** „Bovensé a 3-dik felvonásból, „Lohengrin” című dalból; ebből a nemzeti színház megerősített zenekara.

Második szakasz.

2. **Előjáték** és az utolsó felvonás végete / „Tristán és Izolda” című dalból. (Szerelem dal és meghaltatás.) — Váradja a megerősített zenekar
- a) „A mesterdalmok-cséh gyűlekezete” a zenekar által; b) „Norinbergi mesterdalmok” / „Lohengrin” című dalból; c) „Pogner mester felavatólása” / „Lohengrin” című dalból.
1. **„Zsigmond szerelmi dala.”** / „Eckli Simon” / „A Walkür” című dalból.
2. **„A Walkürök lovaglása”** / „Lohengrin” című dalból.
3. **„Kovács-dalok”** / „Zsigmond” című dalból.
- a) „Olvasó-dal” / „Eckli Stéger Ferencz ur.”
- b) „Párty-dal” / „Eckli Stéger Ferencz ur.”

STÉGER FERENCZ ur, a hangversenyző iránti szívességből lép föl.

Kezdeté **8-adjél** órákor, vége **10-kor**.

Jókainé, Priele Cerenia, Felekiné M. Flóra, Hamvai Kovács Imre, Bogmár Vilma Róné, Láng Paulina, Csaláné, Hubcsiné, Pauli, Tóth József, Szegedi, Fekete szabadosjűdjüket használják. Szilgyimű beteg.

A fölemelt helyek következnek:

Felülső, vagy	12 fr.	Földszintes	3 fr. — kr.	Működési utasok	3 fr. 20 kr.
Hát és első páholy	10 fr.	Földszintes	2 fr. — kr.	Működési tisztség	20 fr.
Működési páholy	10 fr.	Földszintes	1 fr. — kr.	Kézai beosztás	40 fr.

Ezen 12 rendkívüli előadás költségei melyeket a bérletdíjben nem tartalmazunk különösen kikötött, melyek alkalomával a bérlet díjával együtt fizetendő, tehát azok is kivétel nélkül a bérletdíjbe beletartoznak, melyek bérlet díjával együtt a napi helyek mellett használhatók, mire utána az 1. s. 10. cikk mellettszűneti rendelkezés; azonnali utasítások kivételével.

A ki nem bérlet páholy- és zártszekrények iránt rendelkezési pénztárnál d. p. 9 — 12, d. n. 3 — 5 óra közt.

Kiadta: **CSEPPÉL** utca.

1863 nyarán Wagner nagyszerű pesti látogatása különös élességgel világított rá a magyar zenei élet lappangó ellentéteire. A Wagner műveiből összeállított és a német mester által vezényelt július 23-i és 28-i hangversenyeket követően, a nagy érdeklődésre való tekintettel, a Koszorú olvasóközönsége számára is indokoltnak látszott a wagneri zenereformok népszerű ismertetése. Arany felkérésére Bartalus három részes lelkes hangú cikket írt, melyben Wagnert egyenesen az opera műfaj Luthereként üdvözölte.⁹ A harmadik cikk végéhez Arany János szerkesztői megjegyzést fűzött, melyben vitatta, hogy Wagner művészete valóban nagy jövő előtt állna, mert az „a szavalati drámával kíván versenyezni, mire képtelen, s (...) e miatt kénytelen megbénítani azt is, mit mint opera elérhetne.”¹⁰

Arany megjegyzését, mely valójában nem az élő és megszólaló Wagner-zene lényegét, csupán a wagneri zenedráma spekulatív elméletének egyik félreérthető tételét érintette, az egykorú szakkritika, közelebbről a Zenészeti Lapokat

⁹ Wagner Richard és hangversenye a nemzeti színházban, Koszorú, 1863, II, 5-7. sz.

¹⁰ Koszorú, 1863, II, 7. sz.

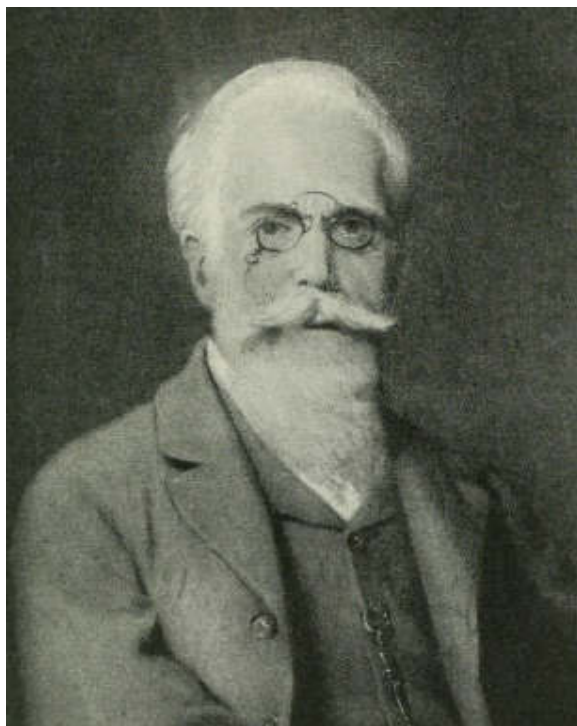
szerkesztő id. Ábrányi Kornél, bántóan fölényes kioktatásban részesítette.¹¹ A Koszorú és a monopolhelyzetben lévő egyetlen magyar zenei szaklap vitája hamarosan többfordulós polémiává duzzadt, mely jelentőségében messze túlmutatott a két szakmai tábor elhidegülésén.

Bartalus ezúttal kínos helyzetbe került. A vitában közvetlenül nem vehetett részt, hiszen az ő cikksorozata volt a polémia voltaképpeni elindítója, mégis fokozatosan ő maga is a Wagner tanaitól idegenkedő Arany János és Brassai Sámuel nézeteivel azonosult.¹² Költőbarátja melletti emberi és szakmai kiállása azonban nagyon nagy árat követelt tőle: szakítania kellett az egyetlen mérvadó hazai zenei sajtóorgánum, a Zenészet Lapok harcos Wagner-párti köreivel.

Bartalus Wagnerrel kapcsolatos pálfordulásában az 1860-as évek magyar zenei reformnemzedékének jellemző magatartását, kínzó tépelődését érhetjük tetten. Wagner elméleti írásai nyomán – a művekkel való tényleges, hangzó élményeken alapuló találkozás előtt – úgy tűnt fel, hogy az útját kereső magyar opera számára vonzó példa lehet a népe mítoszából nemzeti operát teremtő Wagner. A Művel és a Művésszel való ismételt találkozás után – nem ismeretlen jelenség ez az európai Wagner-recepció történetében – Bartalus nem csak a Wagnert övező szinte már vallásos sztárkultusztól riadt vissza, hanem attól a valós veszélytől is, melyet az önállóságát kereső magyar műzene számára *a Wagner-epigonizmus jövőképe* jelenthetett.

¹¹ A vita menetéről lásd: HARASZTI Emil, *Wagner Richard és Magyarország*, Bp., 1916, 277-282.; továbbá: NÉMETH G. Béla, *Arany és Ábrányi Kornél vitája Wagner opera reformjáról*, ItK 1967, 638-646.

¹² Lásd pl. Bartalus Wagner Beethoven-értelmezésével polemizáló cikkét a IX. szimfónia 1865. március 25-i pesti bemutatója alkalmából: Koszorú, 1865, I. 14. sz.



Mihalovich Ödön

Már egy évvel utóbb, 1864-ben érzékelhetők voltak e veszély első jelei. A Mosonyi Mihály zeneszerző-iskolájában tanuló, kiváló tehetségű *Mihalovich Ödön* (1842-1929) ekkor publikálja zongorára írt Faust-nyitányát, mely zenei nyelvében tagadhatatlanul Wagner hatásáról tanúskodik. Bartalus Koszorú-beli recenziója, a jó pedagógus finom tapintatával bátorítja ugyan a 22 éves jeles tehetséget, de nem véletlen, hogy a más művekre is kiterjedő cikk bevezető soraiban épp az utánzás veszélyeire, az önállótlanúságra, egyhangúságra figyelmeztet.¹³

Bartalus, a Zenészet Lapok szerkesztőségéből való kiválása után, saját esztétikai alapállását keresve, az olasz-francia nagyopera alkotásainak kritikai értékelésében észrevehetően *önálló szakmai fórumot teremt* a Koszorú hasábjain. Ábrányiék szinte minden zenei jelenséget Wagner operareformjához mérő, kissé arisztokratikus zeneirodalmi tájékozódásához képest, Bartalus kedveli az olasz-francia operák nemzeti színházi előadásait. A Zenészet Lapok fanyalgó kritikáival szemben, 1863-ban a remekműnek kijáró lelkesült szavakkal köszönti pl. Gounod *Faust*-jának nemzeti színházi bemutatóját,¹⁴ s 1864-ben Verdi *Álarcosbál*-jának tartós közönségsikerét is megjósolja.¹⁵

¹³ „A nem kezdő utánzók – kikben kevés a költői erő, rendszerint a hibát szokták utánzani, s ha sikeresen utánoznak is, kevés benne a nyereség, mert műveikben semmi új nincs...”: Koszorú, 1864, I, 24. sz.

¹⁴ Koszorú, 1863, II, 15. sz.

¹⁵ Uo, 1864, I. 6. sz.

A francia nagyopera egykorú koronázatlan királya, *Meyerbeer halála alkalmából* kétrészes nekrológot ír,¹⁶ melyben a pályakép felvázolása a magyar kortársak számára is számos megszívlelendő tanulsággal szolgál. A *fokról fokra való haladás*, a vasszorgalom, az idegen hatások alkotó módon való felhasználása, Meyerbeer sikereinek mind-mind olyan fontos tényezője, mely Bartalus meggyőződése szerint hazai tehetségeink fejlődésének is fontos mintája, erkölcsi fundamentuma lehet.

A legkiválóbb *magyar tehetségek elvándorlása*, múlt századi zenei életünk egyik legfájóbb gondja. Kiművelésükhöz, itthon tartásukhoz Bartalus ismételten a főrangúak aktív pártfogását, a meglévő kulturális intézmények hatékonyabb mecénási szerepkörét sürgeti. Hogy mit veszíthet az ország, ha a korábbi állapotokon nem változtatunk, példa rá a művészetével idegen országok kultúráját gazdagító *Liszt Ferenc* életútja.

Arany János Koszorúja – a magyar zene nemzetközi reprezentánsának rangjához méltóan – rendszeresen hírt ad Liszt életének legfontosabb eseményeiről. Bartalus Liszttel kapcsolatos megnyilatkozásaiba azonban gyakran egy csipetnyi rosszkedv, sértődöttség vegyül. Rajzolatában Liszt a magyar zenei élet napi gondjaitól távolmaradó arisztokratikus művész, akinek szerinte vitatható programzenei törekvései – úgymond – a Wagner-irányhoz hasonlóan, zsákutcába vihetik a magyar zeneszerzést. Bartalus mentségére szolgáljon: a rendszeresen hazajáró, szellemi kisugárzásával a hazai ügyeket fellendítő Liszt jelenlétére a 60-as évek elején még legalább 1865-ig, a Pesti Vigadó megnyitásáig várni kell, s csak a Zeneakadémia 1875-ös megnyitása után, Liszt elnöki kinevezésével éri majd el az ország, hogy nagy fiát eltéphetetlen szálakkal az országhoz kösse. A Koszorú megszűnéséig, - 1865 nyaráig, Bartalus minden fenntartása ellenére, fontos szerepet vállalt a *magyarországi Liszt-kultusz* megteremtésében.

Bartalusnak 1865 folyamán közölt folytatásos novellája (a Tölgyesy Péter vidéki földesúr zenei viszontagságairól szóló „*A művészet pongyolában*”) a hazai Liszt-recepció történetének olyan jelentékeny dokumentuma, mely a magyar Liszt-rajongók és az ellentábor érveinek szatirikus ütköztetésével önálló véleményalkotásra ösztönzött, zeneértő közönséget nevelt.

¹⁶ Uo., 1864, I, 20-21. sz.



Volkmann Róbert

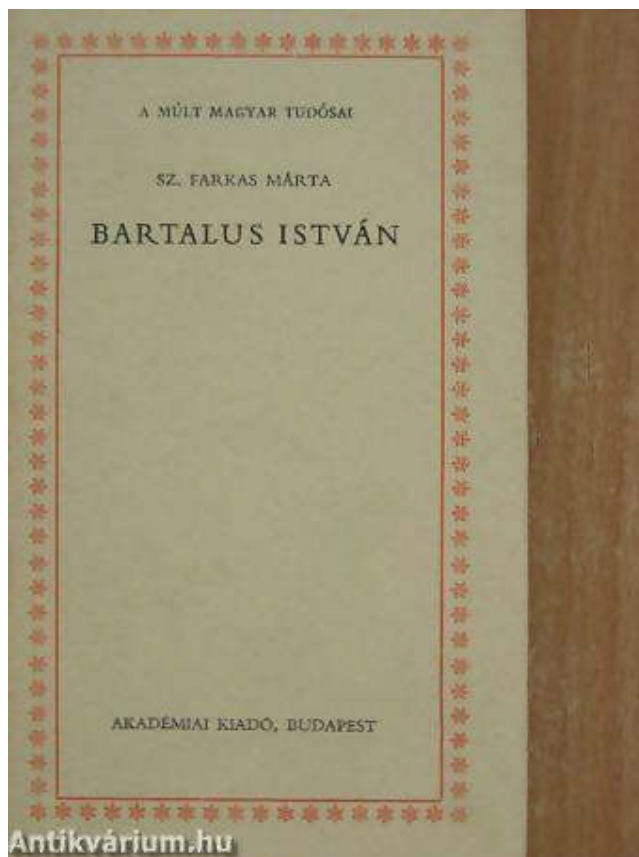
Liszt Ferenc forradalmi romantikájával szemben Bartalus a régi formák új tartalommal való ötvözésének híve, s a tisztán hangszeres zenében a konzervatív német romantika, Mendelssohn és Schumann esztétikájának elkötelezettje. Hangversenykritikáiban, új zeneműveket bemutató recenzióiban ezért tudósít mindig nagy lelkesedéssel mások mellett *Volkmann Róbert* mesterműveiről, a szászországi születésű, de évtizedek óta nálunk élő komponista Schumannt követő, megragadó zeneiségéről.

Az 1860-as évek elejének minden biztató sikere ellenére – Bartalus írásaiból ez lépten-nyomon kitetszik –, nemzedéke célkitűzését, a „magyar világzene” programját, csak a távoli jövőben látja megvalósíthatónak. Elképzelése szerint, műzenénk európai rangra emelése nem várható sem a külföldiek jó szándékú magyaros kompozícióitól, sem a Magyarországon élő, de nyelvükben, iskolázottságukban idegen szellemiségű mesterek alkotásaitól.

Itt kapcsolódik *a zeneoktatásról kifejtett Bartalus-program* a magyar zeneszerzés általa felvázolt jövőképehez. A szinte messianisztikus hittel várt új magyar zeneszerző-nemzedék Bartalus ideái szerint a magyar zenei tankönyvekből anyanyelven tanító, a művelt nyugat eredményeit hitelesen közvetítő mesterek iskolájából kerül majd ki. Arany János irodalmi programjához hasonlóan, Bartalus is mélyen hisz a népköltészet-népzene hagyományáiból táplálkozó nemzeti művészet jövőjében, annak a nép kultúrájához visszaáramoltatható missziójában. Valójában csak ebben hisz, de jellegzetesen XIX. századi értelemben.

„Ha népirodalomról, népköltészetéről levén szó, ezalatt némelyek valóságos bocskor és bunda szagú – fájdalom! divatozó – népdalokat s több eféle ponyva irodalmat értenének, úgy az illetők felette csalatkoznak; mert akkor kár volt Aranynak tollat fogni, midőn a falu csordása is tud hevenyészni.

*Midőn tehát népirók akarunk lenni, nem a nép gyenge és ferde fogalmait kell utánoznunk, hanem a nép nyelvén előadni az örökké igazat és szépet, mintaképeket állítani elébe, hogy ezeket utánozva, magát művelhesse.”*¹⁷ – Íme a program még 1861-ből, melyet Bartalus a Zenészeti Lapok hasábjain fejtett ki, és egyik korai nyomtatott emléke Arany Jánoshoz fűződő munkatársi kapcsolatának.



A Koszorú 1865-ös megszűnése után Bartalus továbbra is Arany legbelső baráti körének tagja maradt, s tudományos pályáján számos jel tanúskodott a munkáját, témaválasztását hivatalos minőségében is támogató Arany megkülönböztetett figyelméről. 1871-ben Bartalus népdalgyűjtő körútra indul, s a nagyvonalú terv – a csak nyomokban ismert magyar népdalkincs minél teljesebb helyszíni összegyűjtése – voltaképpen szerves folytatása volt a magyar zene hivatásáról vallott korábbi nézeteinek. Váratlanul Arany János is a segítségére siet. Bartalus István bízgatására lekottázza ifjúkora kedvelt dallamait, s a meglepő muzikalitással, kiváló ritmusérzékkel lejegyzett gyűjtemény, Bartalus hétkötetes népdalgyűjteményének egyik legértékesebb forrása lett.¹⁸ Benne tizenkilenc eredeti Arany-dallam, mely meghatóan dokumentálta „A tamburás öregúr” költőjének zeneszerzői talentumát.

¹⁷ Zenészeti Lapok, 1861, I, 14. sz.

¹⁸ BARTALUS István, *Magyar Népdalok Egyetemes Gyűjteménye*, Bp., 1873-1896. Arany gyűjtéséről lásd: KODÁLY Zoltán és GYULAI Ágost, *Arany János népdalgyűjteménye*, Bp., 1952.

Amikor röviddel Arany János halála után Bartalus István reprezentatív kiadásban megjelentette Arany János tíz dalát, a kor zenetudományának legmagasabb színvonalán állított méltó emléket egy nemes barátságnak és egy letűnt korszak küzdelmeinek.¹⁹



Szőnyiné Szerző Katalin zenetörténész, művészeti író. Budapesten él. Az MMA rendes tagja (2011) - Zeneművészeti Tagozat. Díjak: Erkel Emlékplakett (2010), Szabolcsi Bence-díj (2014)

[Szerző Katalin – portréfilm \(előzetes\)](#) (2013)

¹⁹ BARTALUS István: *Arany János dalai Petőfi, Amadé és saját költeményeire*, Bp., 1884.